

דצמבר 2013, טבת תשע"ד

ליאור קולודני יצאתי לעבוד, תכף אשוב (בעוד ארבעים-חמישים שנה)

תחושות של לחץ ותסכול בוודאי ליוו נשים לאורך ההיסטוריה, רבות מהן קשורות למגבלות השליטה שלהן על חייהן, לפרשנות הגברית להתנהגויות נשיות ולשליטה של גברים על אמצעי החיים וחלוקת המשאבים בבית ומחוצה לו. בשני העשורים האחרונים עומדים בפני נשים אתגרים הולכים וגדלים בתחומי הפרנסה והכלכלה המשפחתית. בדברי אנסה לתאר חלק מהם ולהזמין מעורבות נשית בחיים הכלכליים.

ראשית וידוי: אני אישה פמיניסטית שמתעניינת בכלכלה. מנעורי בבית הורי אני זוכרת את אבא שלי מנסה להסביר דברים מסובכים במילים פשוטות. מושגים כלכליים אף פעם לא נראו לי דבר קשה להבנה, ותמיד הרגשתי שההתרחקות מהם קשורה בחוסר עניין או בתפיסות רומנטיות כאלו ואחרות שהיו לי על החיים. בשנות בגרותי אני שומרת על קשר עם העולם הכלכלי, אם כי שוב ושוב יש בי את הדחף לתת למישהו אחר לנהל אותו עבורי או לספר לעצמי שממילא אין לי השפעה על המציאות ועדיף שאתעסק בדברים שאני טובה בהם. על הרצף בין "חשוב ביותר" לבין "אפשר להניח לזה" אני מוצאת עצמי בזמן האחרון קוראת ולומדת ללא הפסקה את המציאות הסבוכה שנקראת ביטחון פנסיוני, או במילים פשוטות: ממה נחיה כשנצא לפנסיה. הידע בא, כמו תמיד, ממקורות משפחתיים (אבא עדיין מסביר טוב), מקריאה של עיתונות כלכלית ומאמרים וממעקב אחרי פרסומי "מרכז אדווה".

מה שהניע אותי לכתובה הוא תסכול מתמשך מהשיח על עבודת נשים, שמנותק לגמרי מהקשרים חברתיים ותרבותיים, ולעתים קרובות ממצאות החיים של נשים רבות בחברה הישראלית. ולמה דווקא באגרת נשים? כי זה הבית החשוב והפורח לרעיונות ומחשבות שנובעים מהמבט המגדרי. השיח על תעסוקת נשים ומצבן הכלכלי צריך להתפרץ מדי פעם לשיח התרבותי, ולהפך. לשניהם יש מה להרוויח מהרחבת המבט.

הדברים שבחרתי להעלות על הכתב נוגעים לחלק מהנושאים שמשפיעים על מקומן של נשים בשוק העבודה, ואין לי יומרה להקיף את הנושא כולו. לא אעסוק בחוסר שוויון הזדמנויות, פערי שכר, עוני, השכלה ועוד גורמים שנוגעים למצבן של נשים.

אחד הגורמים המשפיעים על מקומן של נשים בעולם העבודה הוא גיל היציאה לפנסיה. עליית תוחלת החיים (שנשים "מככבות" בה) והשינויים בתפיסת הביטוח הפנסיוני שבאים בעקבותיה, יצרו מצב שבו על מנת להבטיח לעצמן קיום בכבוד גם אחרי סיום תקופת העבודה, נשים צריכות ליצור לעצמן קופת פנסיה מאד גדולה. הגורמים הללו נוגעים כמובן גם לגברים, אך הם באים לביטוי באופנים אחרים בעולמן של נשים, וזו המוטיבציה המרכזית שלי: להאיר את הזווית המגדרית בשיח הכלכלי.

יש כמה פתרונות אפשריים לקשיים של קרנות הפנסיה לעמוד במחויבות לציבור המבוטחים. הפתרון האחד, שנעשה כבר לפני שנים, הוא המעבר מפנסיה תקציבית לפנסיה צוברת (שווה ללמוד את המושגים). הפתרון השני הוא הארכת שנות העבודה של נשים ודחייה הדרגתית של היציאה הפנסיה, מגיל 60 ל-62. בשנים האחרונות מדובר על דחייה נוספת ל-67, כמו הגברים. הפתרון השלישי, שעולה לאחורונה, גם אם זה נשמע אירוני, הוא פתיחת קרן פנסיה של הורים עבור ילדיהם בראשית חייהם.

המשמעות של יצירת ביטחון כלכלי בגיל השלישי היא שנשים נדרשות לעבוד שנים רבות יותר ולהרוויח יותר כסף על מנת לבנות להן קופת פנסיה משמעותית. אז מה הבעיה? הרי אנחנו חיות יותר, ובמקרים רבים מרגישות עצמנו חיוניות ורוצות להיות חלק ממקום עבודה ומעגל התעסוקה.

אלה חלק מהבעיות:

- נשים רבות עובדות במקצועות ההוראה, בריאות, סיעוד ורווחה. אלה מקצועות שוחקים מאד, שקשה להתמיד בהם אחרי גיל מסוים או מעבר לשלושים שנות עבודה. בפועל אנחנו רואים שנשים רבות יוצאות מהם לפנסיה מוקדמת או בוחרות לפרוש ולהתחיל מסלול חדש בחייהן. היומרה שנשים יעבדו במקצועות אלה עד גיל 67 נטולת כל חיבור למציאות.

- במהלך שנות העבודה נשים נדרשות לקחת אחריות על גידול ילדיהן והרבה פעמים גם סיוע בגידול נכדיהן. לרוב הן אלו, שבמערך השיקולים המשפחתי, נדרשות לצמצם שעות עבודה ולהתאימן לצרכי הבית, לעבוד תקופות לא רצופות או לוותר על ימי עבודה.
- הקמת המשפחה ויצירת יציבות בחיים המשפחתיים, כמו גם העזרה לילדים בטיפול בנכדים, הן משמעותיות וחשובות ביותר עבור נשים, והן מממשות את עצמן במידה רבה גם שם, ולא רק בעבודה.
- המציאות בשוק העבודה היום היא כזו, שמגיל 40 קשה להשתלב במקום עבודה חדש, וזה הולך ונהיה קשה ככל שהגיל עולה. המשמעות של זה היא, שבשלב הכי פנוי לפיתוח קריירה מקצועית, או השתלבות בעבודה (גם אם אישה לא רואה עצמה אישה קרייריסטית), קשה מאד לעשות זאת.
- מציאות שבה נשים מתחילות את חי המשפחה באמצע/סוף שנות ה-20, ובגיל 40 הן נחשבות ל"עובדות מבוגרות" לא מאפשרת להן להתמודד עם יצירת הביטחון הפנסיוני שהן זקוקות לו.
- בשנים ארוכות של עבודה נדרשת מוביליות תעסוקתית. נשים מסיימות עבודה ומתחילות אחרת. במקרים רבים הן צריכות לגבש להן זהות מקצועית חדשה ולרכוש כלים שטרם רכשו. אלו תקופות שיש בהן חיוניות, למידה והתחדשות, אך גם לקיחת סיכונים וחוסר יציבות כלכלית. הרבה נשים פונות בשנים האחרונות ליוזמות עסקית בתחומים רבים. חשוב שיהיו תנאים להצלחה, ומציאות כלכלית שתאפשר ליוזמות לפרוח, וכמובן, בהקשר שלנו, גם יכולת התפרנסות והגדלה מתמדת של קרן הפנסיה.

אז מה עושים?

אין פיתרונות קלים ומהירים.

אנחנו צריכות להיות בתוך השיח, ולהיות שותפות בהובלתו. כרגע מתנהל מעל ראשינו. הרבה מאד שיקולים נבלעים בתוך "המציאות האובייקטיבית" הכלכלית ומקשים על בנייה אמיתית של הכוחות והיכולת של נשים להתמודד עם יעדי הפרנסה. ללא ספק נראה את ההשלכות של זה בעוד שנים לא רבות.

השיח המגדרי צריך להביא לביטוי את הצורך של נשים-לנוע בהיבטים רבים, בין תחומים, יכולות וסביבות מקצועיות מגוונות. חשוב לפתח שיח חברתי, שרואה את תמונת המציאות הרחבה בהקשר החינוכי, הפסיכולוגי והכלכלי, על מנת ליצור מציאות חיים בריאה וטובה יותר חשוב ליצור חזון שישפיע על המציאות, ולא שרשרת של התנהלויות שסוחבות זו את זו, וכולנו חשים את התוצאות שלהן כמעט בכל מישורי החיים.

במובנים רבים, נשים מובילות היום את עולם ההתנדבות. התנדבות היא ביטוי אישי לרצון לתת מעצמנו לאחרים, להשפיע על מציאות ולהיטיב עימה. כאשר מצטמצמת התמיכה הממשלתית במערכות הרווחה, מערכות ההתנדבות הופכות להיות משמעותיות ביותר. היכולת לגבש תפיסה רחבה נוגעת גם לראייה הכוללת של תרומת נשים לחברה ולהבנה שעבודתן ההתנדבותית היא חיונית וצריך לעודד אותה. אפשר גם בתחום הזה לפתח יצירתיות ולתת הכרה בדרכים שונות לתרומה החברתית והכלכלית של נשים, כפי שזה נעשה בשירות לאומי וצבאי בראשית חיי העבודה. אין כוונתי שנשים צריכות לעבוד בהתנדבות או להיפלט ממעגל העבודה להתנדבות. הן מתנדבות גם כשהן נמצאות במלוא כוחן בעבודה, והן ממשיכות להיות שם לאורך שנים רבות גם כשהן יוצאות ממעגל התעסוקה הפורמאלי.

לסיום:

זו הזמנה לחשיבה מגדרית על עבודתן של נשים. היא מחייבת חיבור בין תחומים שונים, ואי אפשר לעשות אותה מבלי להיכנס לעומקם. הרבה מאד פעמים הצורך בלמידה חוסם, והייתי רוצה שהמחסומים לא יעמדו לרועץ עבורנו הנשים. בעזרת המבט המגדרי, שבוחן את זהותנו במישורים רבים, אפשר לבחון גם את שאלות הקיום הכלכלי, וכמובן לראות כיצד התחומים נושקים זה לזה ומשפיעים על היותנו מי שאנחנו בעבודה, במרחב הציבורי וכמובן במשפחה ובחיינו האישיים.

אשמח לשמוע תגובות, שמביאות ניסיון ומחשבה על המציאות אותה תיארת.

אני יודעת שזה היבט אחד מתוך מכלול רחב של היבטים שבונים חוסן כלכלי. בנקודת זמן זו, המבט החברתי שלי פונה לשם ומאתגר אותי ברמת ההבנה, ואולי בהמשך גם ברמת ההתערבות (מושגים מעולם הקבוצות אחרי הכול אני משם).

kolodnyl@hamidrasha.org.il